

ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ

UDC 821.113.4

Aage Jørgensen

selvstændig forsker

ORD OG VIRKELIGHED — ET BLIK PÅ JOHANNES V. JENSENS JOURNALISTIK. DEL 2

For citation: Jørgensen A. Ord og virkelighed — et blik på Johannes V. Jensens journalistik. Del 2. *Scandinavian Philology*, 2021, vol. 19, issue 2, pp. 347–359. <https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.208>

Siden etableringen i 1993 af Johannes V. Jensen-Centret ved Aarhus Universitet har studiet af Nobelpristageren taget en drejning fra det biografiske mod det tekstuelle, samtidig med, at udgivelsen af kritisk-kommenterede tekster især fra det tidlige forfatterskab er intensiveret. Artiklen hér følger nogle temaer gennem den del af Jensens journalistik gennem et halvt århundrede, som først i 2014 blev sammenbragt i bogform under titlen *Ord og virkelighed*. Materialet nuancerer indtrykket af digterens meninger og holdninger, også fordi den hidtidige antologisering på det journalistiske område af gode grunde har “skummet fløden”. Kunstnerisk er talen altså om bærmen, men også den kan hos Jensen imponere ved den sproglige forførelsesenergi og de fascinerende billeder. Flertallet af de artikler, Jensen selv lod optrykke, indgik i de såkaldte mytebind. Myten udgjorde efter Jensens mening en særlig genre, hans svar i al beskedenhed på eventyreren i H. C. Andersens tilvirkning. Jensens journalistik spænder også biografisk fra den himmerlandske hjemstavn til alverdens egne, med hovedstaden og det landlege Tisvilde som vigtige stationer. Digterens naturfredningsbestræbelser og den dermed forbundne arkæologiske interesse (der ikke begrænsede sig til danske forhold) reflekteres i flere artikler. Ligeså betydningsfuldt er dog modernitetssporet, begejstringen for den tekniske udvikling, maskinerne, samfærdslen til lands, til vands og i luften. Livets tilblivelse og arternes udvikling ses i darwinistisk lys. I artiklens anden del belyses Jensens traditionsforankrede opfattelse af forholdet mellem kønnene og i forlængelse heraf den frygt for “kønsforvildelse”, som ofte kommer til udtryk, pinligst i 1907-intimideringen af kollegaen Herman Bang. Endelig omtales den del af journa-

listikken, som skildrer Jensens egen rejseaktivitet og hvad han skrev om andres bidrag til rejselitteraturen.

Nøgleord: Johannes V. Jensen, journalistik, udviklingslære, rejselitteratur, kvindesyn.

1. DET EVIGT KVINDELIGE

Johannes V. Jensen har et skidt ry blandt feminister. Da man for en del år siden i Aarhus ville arrangere et seminar om ”Jensen og det kvindelige”, ville kun få af de adspurgte røre emnet med en ildtang. I *Ord og virkelighed* fylder kvinderne godt, individuelt som bunkevist, hvilket måske kan nuancere sagen.

Den store Thérèse glimrer ikke just ved storhed, hun er kun et middelmådigt kløgtigt ”afløvet Pæretræ”, men hun har dog lænset den franske statskasse for voldsomt store pengesummer, og det kan man more sig over dernede, mens vi danskere må gå til i (skin)hellig forargelse derved — et argument i Jensens optik for at tage hendes parti. Anderledes med Eleonora Duse, den guddommeligt smukke italienske sangerinde, der fik Alexandre Dumas’ nok lidt slidte kameliadame til at gnistre og glitre, blive til ”et sært og skønt Eventyr” — ”tro imod alt, hvad hun har set, og elsket, og hvorover hun har grædt”. Duse er ”mest Kvinde af alle der lever”, hun minder om ”den Drøm, der svandt, da vi blev helt Mænd”. Jensen mener tydeligvis, at han har forstået hende — dybere i hvert fald end digteren Gabriele d’Annunzio, ”der har stjaalet en Bog af Duse uden at formaa at ane hendes Væsen”. Hermed være elskerens udbytte af forholdet, romanen *Ilden*, brændemærket.

Hvad angår Agnes Henningsen, elskede Johannes V. Jensen hende mindst lige så meget som ”alle Mænd”. I *Pressen* skildrer han et møde med hende på vej fra Skagen til Skotland, og hendes fregner ”ligner Efterbilleder af Solen, naar man er bleven blændet af den”. Venskabet var kommet i stand ved århundredskiftet, vel efter omtalen af *Strømmen*, hvori han indledningsvis affærdiger den linde strøm af ”Damelitteratur”, der ofte handler om ”den skønne Sjæls Værdi fremfor det skrækkelige Legeme”. Fru Henningsens roman kæntrer kompositorisk, men hun kender kvindesjælen til bunds; ”hun er selv Kvinde, idet hun skriver”, og ”dette er Bogens Poesi, den er saa dybsindig som selve Tilværelsen”. I forbindelse med *Den store Kærlighed* pointerer Jensen, at hun skildrer sine kvinder med kvindeøjne, hvor de fleste andre skrivende kvinder skildrer dem med mandeøjne — og jo på afstand af al ”vulgær Kvinde-

sagsstil” (en finte vel til søsteren Thit), et fast punkt af ”gammel europæisk, kompliceret og forfinet Kultur” midt i en mandskompromitterende krig.

Blændet blev han også af Else Marie Ulrik, lærer på Richards Sløjds-skole, da han efter jordomrejsen førte sig frem i Studentersamfundet — og fik øje på hende dér. Derom udtalte han ved 70-årsfesten: ”Hævet over det personlige er de Figurer der gaar i *Den lange Rejse*, men det skal ikke skjules her, udenfor hvad der har været tænkt som Kompositioner der skulde staa i sig selv, at de ikke havde kunnet tegnes uden nært Kendskab til Sjællænderinden med Guldhjelmene jeg som hjemløs Desperado saa i Studentersamfundet, og som skænkede sig til mig for hele Livet. I et Kvad af Norne-Gæst, en af Skikkelserne i *Den lange Rejse*, er det kommen til Udbrud hvilken lang Lykke der knytter sig til Følgeskabet med en Kvinde af Danmark. Gennem de Digte jeg har skrevet gaar der en Linje for sig, jævnsides med hvad jeg har leveret af haard Prosa, Toner om hvad der har bevæget mig, min Glæde og min Ro, paa Omraader hvor Ingen kunde naa mig, et Hjem hvor Tilværelsen udfoldede sig som paa en fredet Ø, forfra, som den gør for Børn.”¹

Hustruen var, forstår man, selve ”den nordiske kvinde”. Om hende gælder, hvad Jensen ofte understregede, at hun var principielt ligestillet med manden. Det rimer dog ikke med hans konstatering andetsteds af, at sagakvinderne i en samfundsorden præget af megen krigerisk fremfærd faktisk var udsatte (eksemplet er Sigrid, Eyvind Skaldaspillers farmor, der tre gange blev ”lykkelig” gift).²

Sorgløst kvidrende var tilsyneladende den kvindesværm, som Johannes V. Jensen så lempe kul i Nagasakis havn. Endda ”altid kronet med en pragtfuld, omhyggeligt passet Frisure, den sunde Kvindes Hjelmmærke” — en hilsen vel til hende med guldhjelmene derhjemme?

Ved flere lejligheder dvæler Jensen ved den kinesiske kvinde og specielt ved modsætningen mellem de ”legitime” kvinder, hvis invaliderede fødder binder dem til hjemmet og til hadefuldt videregivelse af deres

¹ I forlængelse af denne hypostasering af kvinden ligger i ”Grundtanken i mit Forfatterskab” svaret på spørgsmålet om ”Udviklingens Optimum”: ”Under Bestræbelsen efter at søge en Norm for Mennesket vilde man staa sig ved at gaa til Kvinden, snarere end til Manden, Manden med hans Vildskud i Tanken og Stræben ud over sig selv, hans Stundesløshed, der endnu minder om Abeburet. Kvinden beror i sig selv.”

² ”Kvinderne i Egils Saga” stiller i øvrigt en Gunhild Kongemoder-biografi i udsigt, som Jensen leverede i *Kvinden i Sagatiden* (1942); at underklasselivet næppe lignede det storbondelev, som sagaerne skildrer, noteres ikke.

egen skæbne til døtrene, og så de ”frie” kvinder, der løfter den opgave at tilfredsstille mændenes spirituelle behov uden for hjemmet. En af disse sidste, Hri-Hri, fik han tildelt ved en selskabelighed i Shanghai; i færd med at blotlægge ”Kinas ubegribelige, inderste Sjæl” overgår der hende det tragiske, at hun brækker en af sine tommelange negle! Pigebørnene med lotusfødderne jamrer også, om natten nærmest i ét væk, som en ulvetuden, der stiger op fra Shanghais gamle kvarter. Ude i landsbyerne søger de endda ud på marken eller op i højden — efter hvad Johannes V. Jensen har læst hos en amerikansk skribent; dette i to artikler fra 1916, der tilføjer, at en reformbevægelse er ved at danne sig — men ikke, at skikken blev forbudt efter 1911-revolutionen.

Specielt tankevækkende er en håndfuld artikler, der drejer sig om danske oldtidstekstiler. Det felt måtte der ifølge Johannes V. Jensen en kvinde til at opdyrke, og den opgave var jo så blevet taget op af tekstilhistorikeren Margrethe Hald. Han erindrer, hvordan han som barn blev ”hildet i Strikkegarn” eller ”anvendt som Stumtjener”, når kvinderne vandt et garnnøgle; det var som om man ved trolddom blev holdt ”i Ave” — en trolddom, som han ligefrem tilskriver cerebrale forudsætninger. Derfor: ”I Stedet for at bestræbe sig for at udlette Forskellen mellem Mand og Kvinde, hvilket dog ikke gøres med et Par Ridebukser, tværtimod, Frue, skulde man pointere Kønnen og hvad dermed følger, give Manden hvad der er hans, og Kvinden hvad der tilkommer hende.” Et synspunkt, som han vel kunne dele med Karen Blixen.

Den gammelnordiske ligestilling fik de middelalderreligiøse magtthavere jo sat en stopper for. Man kunne så tro, at forbedringerne i 1908 og 1915 (hvor kvinderne fik stemmeret til henholdsvis de kommunale råd og Rigsdagen) ville give Johannes V. Jensen anledning til positive kommentarer — hvilket dog ikke er tilfældet. Tværtimod, hvis kvinden, f.eks. hende med ridebukserne, mander sig op, bliver hun mødt med ironi og sarkasme. Finten gælder borgerskabets kvinder. På landet sker der ganske vist også et skred, men da gårdenes kvinder blev fritaget for at kærne smør, ville de jo lære at spille klaver, efter Jensens begreber to skridt frem og et tilbage.

”Nilens Døtre” skildrer muntert forholdene ved dronning Hatasus hof. Hvor meget vides om Kleopatra, er kendsgerningerne færre om Hatasu, også fordi man har forsøgt at udradere hende af historien. Til gengæld kan fantasien så forsyne hende med en intimhistorie. Det purunge hof kvidrede mændene ud af Theben og oprettede et kvinderegimente

og fik tiden til at gå med uskyldige gøremål, såsom at pynte og forklæde sig, men efterhånden bredte mandgalskaben sig, og det kom for en dag, at der har været hemmelig kontakt med graviditet til følge. Et komediemotiv, altså — gynarkiet undermineres uvægerligt af den søde kløe.

2. DEN TRUENDE KØNSFORVILDELSE

Nilens døtre omfavner forsøgsvis hinanden, ”men det var ikke noget, de gjorde det ikke om igen”; nej, teksten er ikke om lesbianisme, endsige om, hvad mændene samtidig havde gang i. Det er temaet i ”Samfundet og Sædelighedsforbryderen”, en artikel, der med grund har belastet Johannes V. Jensens eftermæle. I hvert fald citeres den ofte for bemærkningen om en kendt forfatter, der har ytret sig om landets forsvar: ”Staklen, der næppe nogensinde har haft et Vaaben i sin Haand, lider formodentlig i Øjeblikket af platonisk Kærlighed til en Løjtnant”, en umisforståelig reference til Herman Bang, der ”foruden at være abnorm ogsaa har vist Talent”.

Man må erindre, at kronikken er skrevet ind i en bredere, betændt sammenhæng og for så vidt er tidskarakteristisk. Den drager skingert en skarp grænse mellem formodet normalitet og homoseksualitet og sætter lighedstegn mellem homoseksualitet og sædelighedsforbrydelse. Den normalitetsdefinerende kompakte majoritet må gardere sig, så at sige inden forbrydelsen sker — forholde sig ekskluderende, holde ”de andre” tre skridt fra livet og beskytte familierne.

Men Jensen vil også have en årsag på bordet og nævner muligheden for, at sygdommen kan have med ”uhensigtsmæssig Krydsning” at gøre — hvad det nu end betyder (hensigtsmæssig krydsning bestod i, at f.eks. det jødiske element udgjorde det salt, der fik Berlins kultur- og erhvervsliv til at blomstre). Som en anden årsag, der kan have fremmet udbredelsen af ”seksuelle Perversiteter”, nævner han den kulturelle offentligheds optagethed af kønsspørgsmålet; den kan have ”givet en og anden Afsmag for det Naturlige”! Jensens bestandige utilfredshed med firserrealismen havde måske ikke mindst at gøre med, at man — især i Hans Jægers Kristiania — snakkede og skrev så umådelig meget om spørgsmålet. Man kunne gerne synde, *udføre akten*, men til omtale var den rent ud sagt ikke egnet. Jensens egen usnerpede tekst ”Louison” (i *Intermezzo*, 1899) demonstrerer fint, hvordan man kan lade akten udføre uden at omtale den!

Tilfældet ville, at Jensen efter overfaldet på Herman Bang indledte en artikelserie om amerikansk litteratur og straks fik øje på spændvidden mellem Mark Twain og den Walt Whitman, som han havde oversat og modtaget impulser fra. Twain, repræsentanten for ”den store Settler-tid”, vender han nogle gange tilbage til (f.eks. i sommerferieartiklen ”Vore Fædres Hjem”). Som bekendt var Whitman ”Homoseksualist”; men det var han ifølge Jensen ”paa den almindelige gemene Maade” — ”i Modsætning til Eksempler herhjemmefra, hvor man begynder med at være en snavset Sædelighedsforbryder og derfra med alle andre forfaldne Skønaandens og Bastarders lidenskabelige Billigelse avancerer til Digter”.

Hvad er nu den afgørende forskel? Jo, den er, at man histovre ”ikke har haft et 64”!³ Amerikanske forfattere voksede ud af journalistikken og gebærdede sig på virkelighedens overflade, i dagen og nuet. Dette er Johannes V. Jensens evige omkvæd — som han ganske vist får tiltagende besvær med at tage i sin pen; i en Hemingway-artikel må han f.eks. postulere, at den amerikanske dekadence slet ikke er amerikansk, men skyldes sydeuropæisk påvirkning.

Den påtænkte serie løb af sporet, idet Jensen kom i indenlandsk modvind — og måtte gribe til stenkastning mod selveste Valdemar Vedel, tidsskriftet *Tilskueren's* redaktør, en af de forfaldne skønånder og bastarder, der udsatte ham for et frontalt angreb og tillige gav Harald Kiddes roman *De Blinde*, ”om en Skoledrengs Kønsforvildelser”, rosende omtale. Jensen satte adskillige dybe hug ind og antydede, at Vedel ”foruden at nære Sympati for Abnorme ogsaa selv er en Fruentimmersjæl”. Han gik endda videre og nedgjorde selve den historiske metode, som Vedel — en sen efterkommer af en slægt grundlagt ved ”en Historikers Omgang med en Foliant” — repræsenterede eller blev tillagt.⁴

Et par år senere skrev Johannes V. Jensen til Bang, at skytset jo var rettet ikke mod ham personligt, men mod almene forhold. Men tilnærmelsen blev tilbagevist. Både med Bang og Vedel havde Jensen tidligere haft i hvert fald professionel kontakt.

³ Reference til det smertelige nederlag til Preussen-Østrig i Den Anden Slesvigske Krig i 1864, hvor ved fredsslutningen Danmark måtte afstå Slesvig, Holsten og Lauenborg.

⁴ Valdemar Vedel nedstammede fra historikeren Anders Sørensen Vedel (1542–1616), der oversatte Saxo Grammaticus' *Gesta Danorum* og udgav Danmarks første folkevisesudvalg.

Langt senere skulle Jensen så anmelde T.E.Lawrences roman *Visdommens syv Støtter* (1926). Det gjorde han udførligt med afsæt i en konstatering af, at talen her var om en afvigelse fra normen, der adskiller sig fra "den vulgære aandsfortærende Kønsforstyrrelse" og fordrer sin egen målestok. De menige tyrkiske soldater slipper hér lettere fra at stå til rådighed for officererne. Og hvorfor nu det? Fordi "Naturtilskyndelsen endnu ikke har spaltet sig", det er "af en uskyldig, sødmefuld Natur, unge Arabere der griber efter hinanden, uden i Varmen af deres Følelser at sanse Forskel paa hvad Køn de faar mellem Hænder". Næsten ligesom i de gode gamle dage i Jensens beundrede Hellas.

Splittelsen måtte altså overkommes, om Jensen skulle få opfyldt "Som Dreng skar jeg Skibe"-drømmen om blot én gang i livet at blive krystet af et mandfolk. Og fortabe sig må man jo ikke, tværtimod må det "holdes i Erindring", at "hvad der paa et uudviklet Trin kan være Natur, paa højere Stadier falder ind under Begrebet Abnormitet".

3. REJSER OG REJSELITTERATUR

At rejse er som bekendt at leve. Johannes V.Jensen rejste glad og gerne, dog vist uden at slå H. C. Andersens rekord, selvom den hele og den halve jordomrejse, reportagerejserne til Spanien og Paris, dannelsesrejsen til Ruhrområdet, Paris og London, rejserne til Amerika, incl. en større togrundtur, sejlturen til De Kanariske Øer, ferieopholdene i Telemarken, flyrejsen til Tromsø, jagtturen til Stockholms ydre skærgård, studierejsen til svenske industribyer, rekreationsrejsen til Ægypten og Palæstina, pilgrimsrejsen til Les Combarelles og flere til tynger en del på vægten.

Karakteristisk for Jensen som rejsende er, at han ser sig om og sanser sig frem uden at inkludere sig med de stedlige befolkninger. Så når han f.eks. bebrejder de opdagelsesrejsende, at deres indtrængen i hidtil knap nok kortlagte afrikanske territorier tilsyneladende ikke har bragt dem i nærkontakt med de indfødte, kan det med lidt ond vilje vendes mod ham selv.

Den tredje og sidste artikel om luksusturen på "Stella Polaris" til Kanarieøerne uddrager essensen: "en fin, fremmed og intim Duft af Eucalyptus, krydret og hed som oplagret Solskin". Men "Naturens stillestaaende Smil paa de lykkelige Øer" holdt ham ikke fast, veen ud blev som så ofte før krydset af veen hjem.

”Jul paa Rejser” indebærer gerne ensomhed, på Café Bismarck i slagteriernes by Chicago dog oplivet ved, at en ret grisetæer fremtryllede en erindring om de hjemlige juleslagtninger. På det indiske hav i et midlertidigt fællesskab var alle ”meget brave men undertiden ligesom lidt fraværende”. Om de ”brudte” piger i Ceylons paradisiske klima véd Jensen, at de drømmer om ”at trykke et koldt Grantræ med Naale og Isslag til deres Hjerte”.

Under Besættelsen, hvor bilen var klodset op, kunne der blive langt selv til indenlandske destinationer, som Ordrup Næs og Spøttrup, og en før krigen planlagt Frankrigsrejse måtte naturligvis stilles i bero (jf. *Drømmen om Rejsen*, 1943). Men gennem læsning kunne man forsætte sig til fortiden eller til fjerne riger, hvor livet gik sin gang uanfægtet af ”udviklingen”. Nordmanden J. G. Ræders skildring af en rejse til portugisisk Angola følger sig — i 1944 — til ”de andre Prismer man ejer, hvorigennem man ser Verden, naar man ikke selv kan komme til den”.

Johannes V. Jensens interesse for Afrika blev vakt tidligt i århundredet af tyske dyrefotografer, især Arthur Berger, udtryk for en ny ånd, uhæmmet på udebane af sin tyske dannelse, og i øvrigt forvisset om, at de ”rigtige” safarijægere udgjorde en trusel mod dyrebestandene. Jensen tilsluttede sig partiet: ”Indtil videre bekender jeg mig til Fotografiet, en refuseret Smag, men jeg udviser nu den Appetit.”

Så tidligt i århundredet var det endnu de zoologiske haver og de omrejsende menagerier, der drog omsorg for, at folk blev oplyst om fremmede landes eksotiske dyreliv, men efterhånden jo assisteret af dyrefotograferne med deres ofte fortrinlige, dog jo sort/hvide glaspladeoptagelser. Det næste spring fremad kom med de levende billeder, som tilmed snart fik tilsat lyd og efterhånden også farver. Amerikanerne udrustede store og dyre ekspeditioner med hele hære af indfødte bærere, snart også med lastbiler og hydroplaner til rekognoscering og fotografering.

Martin Johnson var en af de fremmeligste i denne industri. Men hans filmsekvenser med indfødte, også pygmæer, er ”uden anden Oplysning om dem end deres blotte Udseende”, undtagen på et billede, hvor ”den store brede Amerikaner rager op mellem de nøgne Vilde” — og ”hele Udviklingsskalaen ligger mellem denne høje hvide Mand [...] og de smaa Skovvæsner med Menneskebestemmelsen endnu slumrende i de barnlige Træk”, som Jensen pointerer. Johnson er tilmed ”ekstra adlet” ved at have med filmen at gøre — men altså dog ”blank” undtagen på økonomien og de faktiske ekspeditions- og produktionsomstændigheder.

Pygmæerne har tydeligvis fascineret Johannes V. Jensen. Han læste om dem også i Lord Moynes *Walkabouts*, om et togt til de øer mellem Ny Guinea og Andamanerne, hvor nogle mindre grupper holder til, samt i Attilio Gattis *Great Mother Forest og South of the Sahara*, om længere tids samarbejde med pygmæerne i de congolesiske Ituriskove om at indfange to okapier.

En Afrika-bog, der mishagede Johannes V. Jensen og måske blev incitament til *Det Blivende* (1934), var amerikaneren W. B. Seabrooks *Jungle Ways* (1931), om shamanisme, af forfatteren, der selv havde givet sig hen i løjerne, opfattet som den sorte medicinmands svar på naturvidenskabernes mystificering, af Jensen dog som ”kulørt og okkult, natligt og gejlt” — bagsiden af ”den hvide Mands soleklare Verden”.

For god ordens skyld bør tilføjes, at også andre dele af verden toner frem, hvor Johannes V. Jensen skriver om rejse litteratur: Helge Ingstads forsøg på at finde spor i Sierra Madres uvejsomme bjerge efter de ubarmhjertigt jagtede og næsten totalt udryddede apacheindianere; William Beebes skildpaddeekspedition i Darwins efterfølgelse til Galapagos-øerne; Hugo Bernatziks *Die Geister der gelben Blätter*, især om yumbri-folket, et reliktfolk i Thailands nordlige egne; og Aage Krarup Niensens ”raske Bog” om et besøg blandt papua-kannibalerne på Ny Guinea, ”de vildeste Folk, man kender”, med mindelser imidlertid om ”Folk, jeg har kendt for 40–50 Aar siden” (i Himmerland, altså!).

Hertil kommer, som en særlig kategori, en række artikler med fokus på udforskningen af polaregnene. Helten *par excellence* er hér naturligvis Knud Rasmussen, der ”bragte os den Vilde, ikke som en Kuriositet, men som en indenfor sit Udviklingstrin fyrsteligt udstyret Type”. Han søger den eskimoiske sjæl og distancerer sig således fra det selvpromoverende leben, som Jensen med satanisk vid forestiller sig udfoldet i Polarforeningen ”et Sted bagom Tromsø”.

I omtalen af Ejnar Mikkelsens omstændelige og lidet velskrevne bog om udforskningen (sammen med amerikaneren Leffingwell) af Det Arktiske Hav og kortlægningen af Alaskas nordkyst noteres som et plus, at en uskadeligt æstetiserende nation som Danmark på denne vis bliver fremholdt for en sjælden hårdførhed og udholdenhed ”bestemt af *the long trail*”, en reference vel til Kipling-digtet, hvor ”life runs large”.

Et par artikler helliges Vitus Bering, der stillede tilsvarende egenskaber — ”en enestaaende Evne til at udholde et Liv uden Behageligheder, i en Sags Tjeneste” — til rådighed for den russiske tsar. Paa samme linje

befinder sig en omtale af beretningen om Danmark-ekspeditionen, en opgave, som jo først stillede sig for Achton Friis, da ekspeditionslederen L. Mylius-Erichsen og hans fæller omkom, en ”ypperlig” bog, ”et Mindesmærke for dansk anstændigt Arbejde og for det danske Sprog”.

4. FIKTIONER

Der er i det foregående blevet talt om *artikler*, men det bør ikke forblive unævnt, at der i *Ord og virkelighed* også indgår en håndfuld fiktionstekster. Den tidligere nævnte stenaldermyte ”Den lykkelige Ø” anslår, ligesom artiklerne om rejsen til ”De lykkelige Øer”, et genkommende tema i forfatterskabet, understreget gennem henvisningen til Juan Ponce de Leóns søgen efter de øer, hvor man ville genfinde sin ungdom (”som beskrevet med hemmelig Glød og et stort Suk af Heine i Digtet ’Bimini’”). Også Sjælland er skildret som et barnligt Paradis. Myten slutter med, at Kalv ser Pil springe ind i puberteten — man kan fundere over, hvorfor han tager dette som tilskyndelse til at bygge båd og sejle hjem til fastlandet.

Det er kendt, at Johannes V. Jensen nærede en drøm om at slå igennem på teatret, jf. de store numre: *Sangerinden*, *Darduse*. *Bryllupet i Peking* og *Hamlet*-bearbejdelsen. Hertil føjer sig et par minidramaer. Til det kortlivede tidsskrift *Vagten* skrev han før verdensomrejsen ”Oluf Hunger”, et traurigt liv/død-stykke i historisk ikklædning, og til *Illustreret Tidende* skrev han efter hjemkomsten ”Kejseren af Sahara”, en burlesk fantasi over en fransk galnings forsøg på at indrette et rige i sandet.

Til *Pressen* digtede Jensen føljetonen om den ulykkelige farmaceut Ove Andersen, der som en anden Hans Jæger har ”opsparet et betydeligt Fond af uanvendt Elskovslængsel” til den udfordrende, uopnåelige Jesabel, opkaldt vel efter kong Achabs herskesyge hustru. ”Manden i Rullestolen”, en lignende serie til *Riget*, rullede tilsyneladende ud i sandet.

”Billedstøtten” endelig, nærmest en myte, er skrevet til et udstillingskatalog. Forgudelsen af en beundret kendis leder til ”en tiltagende Størken af Personligheden”, og en skønne dag fuldbyrdes så forvandlingen til monument. Så vidt nåede Johannes V. Jensen trods alt ikke.

REFERENCES

Johansen F., Marcus Aa. *Johannes V. Jensen. En Bibliografi*. København: Gyldendal, 1933–51. 165 og 94 s.

Jørgensen Aa. *Litteratur om Johannes V. Jensen. En bibliografi*. Odense: Odense Universitetsforlag, 1998. 176 s.

Jørgensen Aa. *Litteratur om Johannes V. Jensen 1998–2020. En bibliografi*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2021 (under udgivelse).

UDGAVER⁵

Den gotiske Renaissance. Ved Aa. Jørgensen og M. Wenusch. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab/Gyldendal, 2022 (under udgivelse).

Himmerlandshistorier, bind 1–2. Ved P. Dahl og Aa. Jørgensen, København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab/Gyldendal, 2018. 324 og 396 s.

Himmerlandsk Musik. Erindringsmyter. Ved N. B. Wamberg. København: Gyldendal, 1997. 462 s.

Hos Fuglene. Noveller. Ved N. B. Wamberg. København: Gyldendal, 2001. 493 s.

Intermezzo og Skovene. Ved Aa. Jørgensen. København: Underskoven, 2019. 436 s.

Jordens Kreds. Ved Aa. Marcus. København: Gyldendal, 1967. 230 s.

Kongens Fald. Ved N. B. Wamberg. København: Gyldendal, 2000. 276 s.

Madame D'Ora / Hjulet. Ved S. H. Rossel. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab/Borgen, 1997. 504 s.

Mytens Ring. Efterladte Myter og Beskrivelser. Ved C. Bergstrøm-Nielsen. København: Gyldendal, 1957. 138 s.

Mørkets Frodighed. Tidlige Myter. Ved N. B. Wamberg. København: Gyldendal, 1973. 145 s.

Nordisk Foraar. Myter. Ved N. B. Wamberg. København: Gyldendal, 1999. 493 s.

Ord og virkelighed. Forfatterskabets hidtil ikke optrykte artikler, bind 1–5. Ved Aa. Jørgensen. København: Underskoven, 2014. 445, 452, 450, 435 og 466 s.

Samlede Digte, bind 1–2. Ved A. T. Andersen, E. M. Christensen, P. Dahl og Aa. Jørgensen. København: Gyldendal, 2006. 682 og 452 s.

Ungt er endnu Ordet. Portrætter og Personligheder. Ved C. Bergstrøm-Nielsen. København: Gyldendal, 1958. 152 s.

Aandens Spor. Portrætter og Personligheder. Ved C. Bergstrøm-Nielsen. København: Gyldendal, 1962. 308 s.

LITTERATUR OM JOHANNES V. JENSEN

Andersen H. *Afhandlinger om Johannes V. Jensen*. Rødovre: Rolv Forlag, 1982. 327 s.

Elbek J. *Johannes V. Jensen*. 2. udg. København: Gyldendal, 1987. 131 s.

Elbrønd-Bek B., Jørgensen Aa. (red.). *Jordens Elsker. Synspunkter på Johannes*

V. Jensen. København: Akademisk Forlag, 1989. 265 s.

Friis O. *Den unge Johannes V. Jensen 1873–1902*, bind 1–2. København: G. E. C. Gad, 1974. 303, 324 s.

⁵ Listen tilgodeser især mytesamlinger fremkommet efter Johannes V. Jensens død. Hvad de indeholder er ikke medtaget i *Ord og virkelighed*.

- Handesten L. *Johannes V. Jensen. Liv og værk*. København: Gyldendal, 2000. 516 s.
- Iversen S. (red.). *Kraftlinjer. Om Johannes V. Jensens forfatterskab*. Odense: Odense Universitetsforlag, 2004. 182 s.
- Iversen S. *Den uhyggelige fortælling. Unaturlig narratologi og Johannes V. Jensens tidlige forfatterskab*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2018. 374 s.
- Jeppesen B. H. *Johannes V. Jensen og den hvide mands byrde. Eksotisme og imperialismen*. København: Rhodos, 1984. 264 s.
- Jørgensen Aa. "Johannes V. Jensen (Litteratur 1944). '... digter nok og efterhånden også menneske nok ...'". *Nabo til Nobel. Historien om tretten danske Nobelpriser*. Nielsen H., Nielsen K. (red.). Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2001. S. 172–99 og 510–14. (Også engelsk udg.)
- Jørgensen Aa. *Den Store Jensen og andre præciseringer*. København: Underskoven, 2017. 295 s.
- Jørgensen Aa. *Tilblivelsens digter. Nedslag i Johannes V. Jensens forfatterskab*. København: Underskoven, 2013. 399 s.
- Jørgensen Aa., Andersen A. Th. (red.). *Et Spring ind i et Billede. Johannes V. Jensens mytedigtning*. Odense: Odense Universitetsforlag, 2000. 206 s.
- Jørgensen Aa., Kragh-Jakobsen H. (red.). *Columbus fra Himmerland. Bidrag til et Johannes V. Jensen-symposium i Farsø 28. august 1994*. Farsø: Farsø Bibliotek, 1994. 96 s.
- Jørgensen Aa., Rossel S. H., Wenusch M. (red.). "Gelobt sei das Licht der Welt ...". *Der dänische Dichter Johannes V. Jensen. Eine Forschungsanthologie*. Wien: Praesens Verlag, 2007. 436 s.
- Nedergaard L. *Johannes V. Jensen*. København: Gyldendal, 1943. 342 s.
- Nedergaard L. *Johannes V. Jensen. Liv og forfatterskab*. 2. udg. København: C. A. Reitzel, 1993. 615 s.
- Nørgaard F., Marcus Aa. (red.). *Johannes V. Jensen. 1873 — 20. Januar — 1943*. København: Gyldendal, 1943. 237 s.
- Rossel S. H. *Johannes V. Jensen*. Boston: Twayne, 1984. 199 s.
- Schiøttz-Christensen Aa. *Om sammenhængen i Johannes V. Jensens forfatterskab*. København: Borgen, 1956. 352 s. (Fotografisk optryk, 1969.)
- Spring. Tidsskrift for moderne dansk litteratur*, nr. 19, 2002.
- Thyrring Andersen A., Dahl P., Jørgensen Aa. (red.). *I Nuets Spejl. Læsninger i Johannes V. Jensens digte*. København: Gyldendal, 2008. 323 s.
- Wamberg N. B. *Johannes V. Jensen*. København: Rhodos, 1961. 82 s.
- Wenusch M. "... ich bin eben dabei, mir Johannes V. Jensen zu entdecken ...". *Die Rezeption von Johannes V. Jensen im deutschen Sprachraum*. Wien: Praesens Verlag, 2016. 331 s.
- Wenusch M. "Alles kommt von Deutschland...". *Johannes V. Jensen und die Einflüsse aus dem deutschsprachigen Raum*. Wien: Praesens Verlag, 2022. 320 s.
- Wivel H. *Den titaniske eros. Drifts- og karakterfortolkning i Johannes V. Jensens forfatterskab*. København: Gyldendal, 1982. 198 s.

Aage Jørgensen

Independent researcher

WORD AND TRUTH — A LOOK AT JOHANNES V. JENSEN'S JOURNALISM. PART 2

For citation: Jørgensen A. Word and truth — a look at Johannes V. Jensen's journalism. Part 2. *Scandinavian Philology*, 2021, vol. 19, issue 2, pp. 347–359. <https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.208> (In Danish)

Since the establishment of the Johannes V. Jensen Centre at Aarhus University in 1993, studies of the Nobel Prize winner have shifted from the biographical to the textual. At the same time, the publication especially of early works with critical commentary has intensified. The present article traces some themes throughout a half-century of Jensen's journalism, which was first assembled in book form in 2014 under the title *Word and Truth*. The material brings more nuance to impressions of the poet's opinions and positions, in part because the anthologizing of his journalistic works has, until now and for good reason, skimmed only the cream. Now the dregs are considered as well, and even this portion of Jensen's work impresses with its linguistically seductive energy and fascinating images. Jensen himself agreed to have most of the articles reprinted, and they were included in the so-called mythic volumes. Jensen regarded myth as a special genre, his own reply in all modesty to what H. C. Andersen had done for the fairy tale. Jensen's journalism spans also biographically, from the poet's native soil in Jutland, to distant parts of the world, with the capital as well as rural Tisvilde as important stops along the way. The poet's efforts to protect nature and implied archeological interests (not only in a Danish context) are reflected in a number of articles. Just as meaningful, but modernity-oriented, is an enthusiasm for technical development, machinery, and traffic on land, sea, and air. Life's origins and the development of the species are viewed with a Darwinist perspective. The present article's second part deals with Jensen's tradition-bound understanding of the relationship between the sexes and, in that connection, his fear of "sexual confusion" often mentioned, most painfully in the 1907 intimidation of his colleague Herman Bang. Finally, attention is given to the part of Jensen's journalism that portrays his own travels and his writings on other's contributions to the genre of travel literature.

Keywords: Johannes V. Jensen, journalism, evolutionary theory, travel literature, women's studies.

Aage Jørgensen

Cand. art. (Danish and Comparative Literature),

Lecturer Emeritus (Langkær Gymnasium),

2, Bakkelodden, Mårslet, DK-8320, Denmark

E-mail: aagejorg@gmail.com

Received: April 5, 2021

Accepted: May 7, 2021